

การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิก
กลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแร่ ต.ทุ่งตำเสา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

**The Performance Analysis of A Sufficiency Economy Philosophy Practice
of the handicraft maker's group in Hu-Rae, Tungtumsao Sub-District,
Hatyai, Songkhla.**

สิริกัญจน์ พิมพ์สีไพศาลย์*,จรีวรรณ จันทร์คง

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

Abstract

This research on performance analysis of the sufficiency economy philosophy practice of the handicraft group making artificial flowers from para-rubber leaves at Thung Tamsao sub-district, Hat Yai, Songkhla was an applied research to identify the results of applying the philosophy to their work. It aimed to 1) study the economic and social conditions as well as the community economy developmental process based on the sufficiency economy philosophy of the members of the group; 2) study the opportunities and obstacles affecting the economic developmental process based on the philosophy; 3) analyze the practice based on the sufficiency economy philosophy before and after the project on market management via community participation to improve the group's product of artificial flowers made from para-rubber leaves; 4) study the group's levels of satisfaction before and after practicing the sufficiency economy philosophy.

The research studied the practice of the group making artificial flowers from para-rubber leaves at Hurae, Thung Tamsao sub-district, Hat Yai, Songkhla via in-depth interviews before and after the project on market management with community participation via the application of the sufficiency economy philosophy in the development of the group's product. The indicators derived from the philosophy were of three components: moderation, logical thinking, and immunity. Other indicators included knowledge and moral conditions, together with the 4 components of marketing (4Ps)—product, price, place, and promotion. The results revealed that the group's level of practice based on the philosophy was high and after the research project, all five components were found to be at higher levels. Knowledge conditions gained the highest scores of 4.30 and the practice according to the philosophy was at the highest level. This was followed by logical thinking, moderation and moral condition at 3.64, 3.63 and 3.46 respectively. All the three components were practiced according to the philosophy at the high level. The practice in terms of good immunity gained the lowest score of 3.25 and the practice according to the philosophy was at the moderate level. The level of satisfaction in practicing according to the philosophy after the project was higher. It is hoped that the results of this study will be beneficial and become the guideline for the community network management and that they are feasible for further study and for use.

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแร่ ต.ทุ่งตำเสา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ชี้นี้ เป็นการศึกษาวิจัยประยุกต์ ทั้งนี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงผลของการนำแนวทางการดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพารา 2) เพื่อศึกษาโอกาสและอุปสรรคที่มีผลต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) เพื่อวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก่อนและหลังของโครงการการจัดการการตลาดโดยชุมชนแบบชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ดอกไม้ใบยางพาราของสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพารา และ 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก่อนและหลังของกลุ่มสมาชิกหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพารา

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแร่ โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกก่อนและหลังโครงการวิจัยการจัดการการตลาดโดยชุมชนแบบชุมชนมีส่วนร่วม โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแร่ โดยใช้ดัชนีชี้วัดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 องค์ประกอบ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม รวมทั้งส่วนประสมทางการตลาด (4Ps) คือ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ผลการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแร่อยู่ในระดับมาก และหลังมีโครงการวิจัยทำให้ผลการดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพารามีคะแนนทั้ง 5 องค์ประกอบที่สูงขึ้น ดังนี้ ด้านเงื่อนไขความรู้ มีระดับคะแนนสูงสุดเท่ากับ 4.30 คะแนน มีการดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับมากที่สุด รองลงมาผลการดำเนินงานด้านความมีเหตุผล ด้านความพอประมาณ และด้านเงื่อนไขคุณธรรม เท่ากับ 3.64 3.63 และ 3.46 คะแนน ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบมีการดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับมาก ส่วนผลการดำเนินงานด้านความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีมีระดับคะแนนน้อยที่สุด เท่ากับ 3.25 คะแนน มีการดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับปานกลาง ส่วนระดับความพึงพอใจในการดำเนินงานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิกหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแร่หลังโครงการวิจัยพบว่ามีค่าความพึงพอใจในระดับที่มากขึ้น ซึ่งจากผลการวิจัยชิ้นนี้หวังว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์และเป็นแนวทางที่ดีในการจัดการเครือข่ายชุมชนที่สามารถนำงานวิจัยนี้ไปศึกษาและปฏิบัติได้จริง

บทนำ

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชน ในระดับรากหญ้า ซึ่งพัฒนาจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยมีการใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่น และการสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับครัวเรือนภายในชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน และส่งเสริมให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ด้วยระดับการแข่งขันภายในตลาด และสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน ส่งผลให้รูปแบบการผลิตสินค้าและการตลาดของกลุ่มชุมชนเปลี่ยนแปลงไป เช่น การพยายามหาแหล่งจำหน่ายเพิ่มขึ้น การผลิตสินค้าในปริมาณที่มากขึ้นเพื่อต้นทุนที่ลดลง เป็นต้น ซึ่งชุมชนที่ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง หรือมีความรู้ทางการตลาดที่ดีกว่าย่อมมีความได้เปรียบทางการแข่งขัน

จากการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้นโยบายของภาครัฐของกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแร่ ซึ่งตั้งอยู่เลขที่ 50/2 หมู่ที่ 3 ต. ทุ่งตำเสา อ. หาดใหญ่ จ. สงขลา ได้มีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 โดยการสนับสนุนจากศูนย์การส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 11 เข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณและการส่งเสริมให้มีการออกร้านเพื่อจำหน่ายสินค้า เพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์เป็นของที่ระลึกและตกแต่งในลักษณะทั้งจำหน่ายส่งและจำหน่ายปลีก ซึ่งมีความสวยงามและเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ แต่เนื่องจากกลุ่มชุมชนยังขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการตลาดที่แท้จริง และการแข่งขันในสินค้าประเภทเดียวกันเพิ่มมากขึ้น ทำให้การขายตลาดทำได้ยาก ส่งผลให้กำลังการผลิตลดลง เนื่องจากสมาชิกกลุ่มหัตถกรรม หันไปให้ความสนใจในการประกอบการอาชีพอื่นที่มีรายได้ดีกว่า ทำให้ประสิทธิภาพในการพัฒนาและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เกิดความเสียเปรียบทางการแข่งขัน

ทั้งการส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแร่ โดยการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นภายในชุมชน ทำให้สามารถเกิดการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เกิดการเติบโตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นบนความยั่งยืน และเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าสูงสุด

ดังนั้นกลุ่มผู้วิจัย จึงเล็งเห็นว่าหากนำแนวคิดตามพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงว่าด้วยความมีเหตุผล ความพอประมาณ ความมีภูมิคุ้มกัน รวมทั้งความรู้และคุณธรรม มาบูรณาการเข้ากับความรู้ด้านการจัดการการตลาด (การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตั้งราคา การส่งเสริมการตลาด และการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่าย) และภูมิปัญญาของชุมชน จะสามารถช่วยเพิ่มศักยภาพของชุมชนทางด้านการตลาด เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนและเข้มแข็งในยุคสภาวะเศรษฐกิจ ณ ปัจจุบัน บนรากฐานของความพอเพียง นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชน) ในการจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชน และสามารถนำผลงานวิจัยที่ได้ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาทางด้านการตลาดให้กับชุมชนอื่นๆ ที่ผลิตผลิตภัณฑ์ดอกไม้ใบยางพารา หรือผลิตภัณฑ์ที่ใกล้เคียง และในอนาคตยังสามารถทำให้เกิดเครือข่ายชุมชนต่างพื้นที่ขึ้นมาอีกด้วย

กรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช มีจุดเริ่มต้นจากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ได้ทรงเน้นความสำคัญของการพัฒนาประเทศซึ่งจะต้องเน้นการสร้างพื้นฐาน คือ “ความพอมีพอกินพอใช้” ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยวิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และในวาระก่อนวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2517 ณ ศาลาดุสิดาลัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชดำรัสแก่ผู้เข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล ทรงเน้น “พอมมีพอกิน” อีกครั้งหนึ่ง จึงนับได้ว่า คำว่า “พอมมีพอกิน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน ปี 2517 นั้นคือที่มาของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ใช้เป็นวิสัยทัศน์ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน (อภิรักษ์ พันธเสน, สรวิชญ์ เปรมชื่น, และ พิเชษฐ์ เกียรติเดชปัญญา, 2545: 1)

ความหมายของความพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง หากขาดองค์ประกอบใดก็ไม่เป็นความพอเพียงที่สมบูรณ์ (ณัฐพงศ์ ทองภักดี, 2550: 11-13) ซึ่ง **ความพอประมาณ (Moderation)** คือ ความพอดีไม่สุดโต่ง โดยมีการกระทำไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปในมิติต่างๆ เช่น การบริโภค การผลิตอยู่ในระดับสมดุล การใช้จ่าย การออมอยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเอง เป็นสิ่งที่ทำให้เราทำอะไรก็ตามตามศักยภาพ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เพื่อเป็นการยืนได้โดยลำแข้งของตนเอง **ความมีเหตุผล (Reasonableness)** คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมต่างๆ ที่มีความพอประมาณ ในมิติต่างๆ จะต้องมีการไตร่ตรองรู้คิดถึงระยะยาว ต้องมีเป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม มีความรู้ในการดำเนินการ ตลอดจนคำนึงถึงผลกระทบของการกระทำ และความเสี่ยง จะทำให้มีความพอประมาณทั้งในปัจจุบันและอนาคต **ภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว (Self-immunity)** คือ การเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงเงื่อนไขการปฏิบัติ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ **เงื่อนไขความรู้** คือ มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน ในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นประโยชน์พื้นฐาน เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างพอเพียง มีการวางแผน โดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาการต่างๆ มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน และความมีสติตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ **เงื่อนไขคุณธรรม** ความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งสามารถแบ่งได้สองด้าน คือ ด้านจิตใจ/ปัญญา และด้านการกระทำ ในด้านแรกเป็นการเน้นความรู้คู่คุณธรรม ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ส่วนด้านการกระทำ หรือแนวทางดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ

วิธีการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วย การสัมภาษณ์โดยตรงโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งประกอบไปด้วย

1.1 แบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก่อนที่จะมีโครงการการจัดการตลาดโดยชุมชนแบบชุมชนมีส่วนร่วม โดยทำการสัมภาษณ์จากสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแร่ ต.ทุ่งคำเสา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) คือ สอบถามจากประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราจำนวน 16 คน โดยการได้มาซึ่งข้อมูลผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามในการดำเนินงานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งแบบสัมภาษณ์หัวหน้ากลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลถึงการดำเนินงานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 แบบสอบถามเพื่อศึกษาถึงความพึงพอใจในการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการได้มาซึ่งข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามความพึงพอใจในการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำการสัมภาษณ์จากประธานกลุ่มและสมาชิก กลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแร่ ต.ทุ่งคำเสา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา จำนวน 16 คน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าหนังสือ เอกสาร วารสาร รายงาน บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อาทิเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งตำเสา สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสงขลา ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 11 จังหวัดสงขลา เป็นต้น

ผลการวิจัย

จากการสำรวจสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราบ้านหูแร่ ต.ทุ่งตำเสา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา โดยเก็บแบบสอบถามสมาชิกทุกคนในกลุ่ม เมื่อพิจารณาตามลักษณะส่วนบุคคล พบว่าสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมทุกคนเป็นผู้หญิง คิดเป็นร้อยละ 100.0 มีอายุเฉลี่ย 51.5 ปี เรื่องระดับการศึกษา ส่วนใหญ่ไม่จบการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ซึ่งมีสัดส่วนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 25.0 สมาชิกทุกคนทำดอกไม้ใบยางพาราเป็นเพียงอาชีพเสริม คิดเป็นร้อยละ 100.0 มีรายได้จากการทำดอกไม้ใบยางพาราเฉลี่ย 8,812.5 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยอาชีพหลักของสมาชิกในกลุ่มคือ ทำสวนยางพารา มีรายได้จากการทำสวนยางพาราเฉลี่ย 120,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ระยะเวลาการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราบ้านหูแร่ เฉลี่ย 10.9 ปี

การศึกษาโอกาสและอุปสรรค ซึ่งวิเคราะห์แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบหลัก คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันที่ดี รวมทั้งเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม และจากการประชุมกลุ่มรวมทั้งการอบรมความรู้เพิ่มเติมในหัวข้อของเรื่องช่องทางการจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการตลาด ทำให้ทางกลุ่มผู้วิจัยได้ศึกษาถึงโอกาสและอุปสรรคที่มีผลต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยสามารถสรุปผลในการศึกษาได้ดังนี้

1. ด้านความพอประมาณ

- ทางกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแร่ มีความพอประมาณด้านการเงินเนื่องจากทางกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราไม่มีภาระหนี้สิน ส่งผลที่ดีต่ออัตราส่วนทางการเงิน ทำให้อัตราส่วนทางการเงินส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ความพอประมาณระดับมาก

- การทำดอกไม้ใบยางพาราของกลุ่มสมาชิกถือเป็นงานอดิเรกที่สามารถทำได้ในช่วงระยะเวลาว่างเป็นการเพิ่มรายได้เสริมให้แก่สมาชิกในชุมชน

อุปสรรคในการดำเนินงาน

- ทางกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพารา ยังไม่มีกระบวนการในการส่งเสริมการตลาด

- ขาดความรู้ด้านต้นทุนการทำดอกไม้ใบยางพาราของกลุ่มสมาชิกถือเป็นงานอดิเรก ไม่ได้มองว่าจะต้องได้กำไรมาก-น้อยไม่คิดในเรื่องของต้นทุนที่แท้จริงอย่างแน่นอน

- ทางกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราขาดการจัดการด้านการเงินของกลุ่มที่เป็นระบบชัดเจน

2. ด้านความมีเหตุผล

- ทางกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพารามีการวางแผนการผลิตอย่างมีเหตุผล โดยมีการแบ่งงานกันทำตามความถนัด เช่น ใครถนัดทำดอก เข้าช่อ ทำใบหรือถักงานขาย แบ่งตามความสามารถเพื่อให้ได้ผลงานที่ดีที่สุด

- มีการวางแผนการผลิตอย่างมีเหตุผล โดยการทำดอกไม้สามารถนำวัตถุดิบที่คิดว่าเสียเปล่าหรือใช้ไม่ได้มาทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ใบยางพาราที่ขาดบางส่วนทำเป็นดอกโชวี เช่น ดอกกุหลาบ ดอกบัวไม่ได้ก็นำมาประยุกต์เป็นดอกแบบช่อน เช่น ดอกพริก

- ไม่มีอัตราการส่งคืนสินค้าจากลูกค้า

- มีการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าก่อนส่งถึงลูกค้า

อุปสรรคในการดำเนินงาน

- เรื่องของการวางแผนการตลาดอย่างมีเหตุผล ควรมีการวางแผนเนื่องจากกลุ่มยังไม่ทราบเรื่องการตลาดที่ดีพอ

- เรื่องการวางแผนการผลิตในบางครั้งที่ได้รับ คำสั่งซื้อมา ไม่สามารถวางแผนการผลิตที่มีระยะเวลาจำกัดได้ทัน ทำให้ต้องสูญเสียลูกค้าหลายราย

3. ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

- วัตถุดิบหลักที่นำมาผลิตส่วนใหญ่ติดต่อซื้อได้จากแหล่งที่เป็นร้านประจำจึงได้รับส่วนลด และใบยางพาราก็สามารถหาได้ในท้องถิ่น

- มีการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการผลิตอยู่เสมอ เช่น ทำดอกไม้เป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น พวงหรีด จัดช่อเป็นแจ้มกลัด ของชำร่วย เป็นต้น

- การรวมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราชุมชนนี้กับชุมชนอื่นมีการสัมพันธ์กันมีการฝากสินค้าของที่อื่น ๆ ขาย เป็นการเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย

- สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพารามีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐได้รับการอบรมที่หลากหลายในด้านผลิตภัณฑ์

อุปสรรคในการดำเนินงาน

- วัตถุดิบส่วนใหญ่ซื้อจากนอกท้องถิ่นทำให้สิ้นเปลืองค่าขนส่ง

- ระดับความเข้มแข็งของชุมชน (ภายในชุมชน) อยู่ในระดับปานกลาง ขาดกระบวนการในการจัดการกลุ่ม

ที่ดี

- ความสามารถในการหาตลาดใหม่ยังคงมีน้อย

4. เจือปนไขความรู้

- มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำผลิตภัณฑ์ดอกไม้ใบยางพารา มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ

- สมาชิกแต่ละคนมีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญในการทำผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกันสามารถแบ่งงานได้ตามความถนัดเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

อุปสรรคในการดำเนินงาน

- สมาชิกแต่ละคนในชุมชนไม่ได้รับการอบรมความรู้ในด้านต่าง ๆ กันทุกคน จะมีเพียงแกนนำที่ได้เข้าร่วมประชุม ซึ่งหากขาดการนำมามากมายทอด ความรู้ก็จะอยู่ที่ผู้นำเพียงคนเดียว

- การอบรมความรู้ส่วนใหญ่เป็นการอบรมในเรื่องของผลิตภัณฑ์ ขาดการอบรมความรู้ในเรื่องของการตลาด การส่งเสริมการตลาด

5. เจ็อนไขคุณธรรม

- สมาชิกมีการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการทำดอกไม้บายางพาราสืบเนื่องกันเป็นรุ่นๆ เพื่อไม่ให้งานหัตถกรรมดอกไม้บายางพาราสูญหายและมีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ทีสนใจภายนอกอีกด้วย

- คนในชุมชนให้ความสำคัญกับกิจกรรมและการมีส่วนร่วมในงานประเพณีต่าง ๆ ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอมีความรักและสัมพันธ์อันดีในชุมชน

- สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้บายางพารายังคงเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนด้วยซึ่งสร้างนิสัยที่ดีในการรักการออม

อุปสรรคในการดำเนินงาน

- กระบวนการผลิตบายางพาราบางขั้นตอนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่นกระบวนการฟอกไฮเตอร์

- ทางกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้บายางพาราไม่มีโครงการประสานงานด้านการช่วยเหลือสังคมในด้านอื่น ๆ

- กลุ่มหัตถกรรมดอกไม้บายางพารามีข้อบกพร่องในเรื่องความโปร่งใสในการทำบัญชีไม่มีการตรวจสอบที่ชัดเจน

- การดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกหัตถกรรมดอกไม้บายางพาราตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกหัตถกรรมดอกไม้บายางพาราตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภาพรวมของผลการดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกหัตถกรรมดอกไม้บายางพาราตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก่อนดำเนินงานวิจัยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.13 ซึ่งมีระดับอยู่ในระดับน้อย และเมื่อสิ้นสุด โครงการวิจัย ผลการดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกหัตถกรรมดอกไม้บายางพาราตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้นเป็น 3.67 ซึ่งมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะการที่ทางผู้วิจัยได้เข้าไปช่วยให้้องค์ความรู้ และร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งนำมาซึ่งการพัฒนากระบวนการการทำงานให้สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้ผลการดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกหัตถกรรมดอกไม้บายางพาราตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านเจ็อนไขความรู้ มีระดับคะแนนสูงสุด เท่ากับ 4.30 คะแนน มีการดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับมากที่สุด รองลงมาผลการดำเนินด้านความมีเหตุผล ด้านความพอประมาณ และด้านเจ็อนไขคุณธรรม เท่ากับ 3.64 , 3.63 และ 3.46 คะแนน ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบมีการดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับมาก ส่วนผลการดำเนินด้านความมีภูมิคุ้มกันมีระดับคะแนนน้อยที่สุด เท่ากับ 3.25 คะแนน มีการดำเนินงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับปานกลาง

- จากการสำรวจระดับความพึงพอใจในการดำเนินงานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิกหัตถกรรมดอกไม้บายางพาราหุแร่ ในระยะแรก พบว่า สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้บายางพารามีระดับความพึงพอใจจากการดำเนินงานที่เป็นอยู่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านอันได้แก่ ความพึงพอใจจากการดำเนินงานที่เป็นอยู่ตามหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เจ็อนไขความรู้ และเจ็อนไขคุณธรรม สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้บายางพารามีระดับความพึงพอใจจากการดำเนินงานที่เป็นอยู่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละด้านในระดับปานกลาง ซึ่งหลังจากที่

ทางกลุ่มผู้วิจัยได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงแนะแนวทางในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัย ทางกลุ่มผู้วิจัยได้ทำการสำรวจระดับความพึงพอใจในการดำเนินงานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสมาชิกหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแระอีกครั้งผลจากการศึกษาพบว่า ในภาพรวมสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพารามีระดับความพึงพอใจจากการดำเนินงานที่เป็นอยู่ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ความพึงพอใจจากการดำเนินงานที่เป็นอยู่ตามหลักความพอประมาณอยู่ในระดับปานกลางซึ่งอยู่ในระดับเดียวกับผลการสำรวจก่อนหน้านี้ ส่วนความพึงพอใจจากการดำเนินงานในด้านความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพารามีระดับความพึงพอใจในระดับมาก ซึ่งถือว่าเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับผลการสำรวจก่อนหน้านี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการถ่ายทอดองค์ความรู้ของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวปฏิบัติในการดำเนินงานให้แก่กลุ่มสมาชิกให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นแนวทางปฏิบัติเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง รวมถึงการขับเคลื่อนของกลุ่มชาวบ้านเองที่เห็นพ้องร่วมกันว่าจะนำแนวปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติในภายในกลุ่มสมาชิก

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแระ ต.ทุ่งคำเสา อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ซึ่งผลการศึกษาของโครงการวิจัยพบว่า ผลการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแระ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุขสรรค์ กันตะบุตร (2550)** ที่ได้ทำการศึกษารัฐธรรมนูญเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ กรณีศึกษาบ้านอนุรักษ์กระดาศา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ดังจะได้อธิบายโดยสรุปต่อไปนี้

1. **ด้านความพอประมาณ** บ้านอนุรักษ์กระดาศา ได้ดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจอย่างพอเพียง โดยเริ่มจากการขยายธุรกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ลงทุนสูงเกินตัว ขยายเมื่อมีเงินทุนเหลือมากพอ ไม่มีการกู้ยืมเงินเพื่อขยายกิจการเพียงเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเริ่มแรกของกิจการมีความไม่แน่นอน การรับคำสั่งซื้อจากลูกค้าก็ทำตามกำลังการผลิตไม่โลภ ส่วนกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแระ มีความพอประมาณด้านการเงินเนื่องจากทางกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราไม่มีภาระหนี้สิน ส่งผลที่ดีต่ออัตราส่วนทางการเงิน ทำให้อัตราส่วนทางการเงินส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ความพอประมาณระดับมาก การทำดอกไม้ใบยางพาราของกลุ่มสมาชิกถือเป็นงานอดิเรกที่สามารถทำได้ในช่วงเวลาว่าง ซึ่งถือเป็นการเพิ่มรายได้เสริมให้แก่สมาชิกในชุมชน

2. **ด้านความมีเหตุผล** บ้านอนุรักษ์กระดาศาได้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างประหยัด ใช้แรงงานและวัตถุดิบจากท้องถิ่นใกล้เคียงมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อประหยัดค่าขนส่ง นอกจากนี้มีการนำเศษผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบมาใช้ใหม่ เพื่อลดต้นทุนสินค้า และมีการขยายตลาดในท้องถิ่นและในประเทศก่อนจึงค่อยเจาะตลาดต่างประเทศ ส่วนกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหูแระมีการวางแผนการผลิตอย่างมีเหตุผล โดยในระยะแรกใช้หลักการแบ่งงานกันทำตามความถนัด เช่น การทำดอกไม้, การทำใบ, การเข้าซ้อ, หรืองานขาย แต่ในระยะยาวทางกลุ่มตระหนักดีว่าการที่แบ่งสมาชิกในกลุ่มทำในส่วนที่แต่ละคนถนัด จะนำไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกันที่มากขึ้น เช่น หากวันใดวันหนึ่งที่สมาชิกที่ถนัดเข้าซ้อเกิดออกจากกลุ่มจะส่งผลให้ทางกลุ่มไม่มีผลิตภัณฑ์ที่

จะนำไปจำหน่าย หรือแม้แต่ขาดในส่วนอื่นๆ ก็ตาม ดังนั้นทางกลุ่มได้มีการจัดอบรมถ่ายทอดความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อมุ่งให้สมาชิกทุกคนสามารถผลิตดอกไม้ใบยางพาราได้ตั้งแต่กระบวนการแรกจนถึงการนำออกไปจำหน่าย นอกจากนี้ทางกลุ่มสมาชิกได้นำวัตถุดิบที่คิดว่าเสียเปล่าหรือใช้ไม่ได้มาทำให้เกิดประโยชน์ เช่นใบยางพาราที่ขาดบางส่วนทำเป็นดอกโชวี เช่นดอกกุหลาบ ดอกบัวไม่ได้ก็นำมาประยุกต์เป็นดอกแบบช่อน เช่นดอกพริก และไม่มีอัตราการส่งคืนสินค้าจากลูกค้า รวมทั้งมีการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าก่อนส่งถึงลูกค้า

3. การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี บ้านอนุรักษ์กระดาศาได้มีการพัฒนาสินค้าที่หลากหลาย เพื่อลดความเสี่ยงในการที่จะผลิตสินค้าเพียงไม่กี่แบบ มีการเน้นการพึ่งตนเองโดยการปลูกปอสา เพื่อลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนวัตถุดิบในตลาดภายนอกซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ มีการขยายธุรกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ขยายธุรกิจโดยการกู้ยืมเงินและมีการออมเงินไว้เพื่อป้องกันความไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ส่วนกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหุแระ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากใบยางพาราเพิ่มขึ้นและการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเพื่อลดความเสี่ยง ส่วนด้านวัตถุดิบหลักที่นำมาผลิตส่วนใหญ่ติดต่อซื้อได้จากแหล่งที่เป็นร้านประจำจึงได้รับส่วนลด และใบยางพาราบางส่วนสามารถหาได้ในท้องถิ่น และได้มีการเชื่อมสัมพันธ์กับกลุ่มหัตถกรรมในชุมชนอื่น ซึ่งสามารถนำสินค้าไปฝากขายไว้กับกลุ่มสมาชิกชุมชนอื่นๆ ถือเป็น การเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายอีกทางหนึ่ง รวมถึงการติดต่อและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทางหน่วยงานภาครัฐ ได้มีการสนับสนุนกิจกรรมการส่งเสริมการตลาดให้กับชุมชน เช่น การผลิตสื่อ ได้แก่ นามบัตร ใบปลิว ตามที่กลุ่มชุมชนร้องขอ ให้กับชุมชน และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการตลาด เพื่อการเตรียมตัวให้พร้อมต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น

4. เงื่อนไขความรู้ บ้านอนุรักษ์กระดาศามีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตกระดาศาและผลิตภัณฑ์กระดาศา รวมถึงการมีความรู้อย่างท่องแท้ในขบวนการผลิตกระดาศาและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้มีการวางแผนการผลิตที่ชัดเจนและสอดคล้องกับกำลังการผลิต ส่วนกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหุแระมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำผลิตภัณฑ์ดอกไม้ใบยางพารา มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ สมาชิกแต่ละคนมีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญในการทำผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งงานได้ตามความถนัดเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5. เงื่อนไขคุณธรรม บ้านอนุรักษ์กระดาศายึดหลักความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ไม่ว่าจะเป็นลูกค้าวัตถุดิบหรือสมาชิกภายในกลุ่ม โดยเมื่อมีรายได้เข้ามาในกลุ่ม ทางกลุ่มจะนำเงินมาจ่ายค่าแรงงานและค่าวัตถุดิบก่อนทุกครั้ง และมีการพิจารณาเพิ่มเงินค่าตอบแทนให้กับลูกค้าวัตถุดิบซึ่งมีรายได้น้อย มีการให้พนักงานยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ย เน้นการจ้างงานในท้องถิ่นและไม่เอาเครื่องจักรมาใช้ทดแทนแรงงานโดยไม่จำเป็น เพราะจะก่อให้เกิดผลกระทบกับพนักงานและครอบครัว นอกจากนี้ยังคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและชุมชนโดยรวม โดยจัดให้มีการขจัดน้ำเสียอย่างถูกหลัก แม้ว่าจะทำให้มีต้นทุนเพิ่มขึ้น ส่วนกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราหุแระ ทางกลุ่มได้มีการตระหนัก และให้ความสำคัญกับคุณธรรมในการปฏิบัติของชุมชนอย่างมาก โดยยึดถือความซื่อสัตย์ สุจริต ความมีคุณธรรม สมาชิกมีการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการทำดอกไม้ใบยางพาราสืบเนื่องกันเป็นรุ่นๆ เพื่อไม่ให้งานหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพาราสูญหายและมีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจภายนอกอีกด้วย คนในชุมชนให้ความสำคัญกับกิจกรรมและการมีส่วนร่วมในงานประเพณีต่างๆ ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอมีความรักและสัมพันธ์อัน

ดีในชุมชน นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มหัตถกรรมดอกไม้ใบยางพารายังคงเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนด้วยซึ่งสร้างนิสัยที่ดีในการรักการออม

เอกสารอ้างอิง

- โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. 2550. ประธานกรรมการ. รายงานรายการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย.
- ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์. 2542. เศรษฐกิจพอเพียงกับวิกฤติเศรษฐกิจ. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. ฌรัฐพงศ์ ทองภักดี. 2550. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงความเป็นมาและความหมาย. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (เอกสารไม่ตีพิมพ์).
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. 2548. การศึกษาภาวะผู้นำและทิศทางการพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุขสรรค์ กันตะบุตร. 2550. เอกสารวิชาการ หมายเลข 02 กรณีศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ บ้านอนุรักษ์กระดาศา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อภิชัย พันธเสน, สรวิษฐ์ เปรมชื่น และ พิเชษฐ์ เกียรติเดชปัญญา. 2545. การวิเคราะห์อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง. รายงานเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.